

O CĂLĂTORIE ÎN ARBORELE STRĂMOȘILOR

Autor: Tudor Vișan-Miu | 20 ianuarie 2025

Motto: „Nescire autem quid ante quam natus sis acciderit, id est semper esse puerum” (Cicero, „Orator ad M. Brutum”, 46 î.e.n., cap. XXXIV § 120)

Una din cele mai timpurii curiozități ale mele¹, când îmi îngăduiam încă să fiu ignorant față de atâtea alte lucruri, a fost să aflu numele străbunicilor mei. Ce a început ca o joacă de copil, când eram în clasele primare, s-a dezvoltat, mai târziu, într-un interes sistematic, pasionat, pentru genealogie și istorie. Cunoașterea trecutului familial are importanța ei, pentru care argumentele în favoarea culturii istorice trebuie numai aplicate unui context particularizat pentru un grup de oameni uniți prin sânge și căsătorii.

Genealogia nu are un statut epistemic distinct de cel al istoriei, fiind supusă unor rigori metodologice echivalente, expuse întotdeauna subiectivității minții care cercetează². Călătoria în arborele strămoșilor este, prin urmare, la fel de fascinantă și periculoasă ca voiajul în apele tulburi din oceanul istoriei mari.

1. Izvoarele genealogiei

În România, studiul sistematic al genealogiei a început în secolul al XIX-lea, în paralel cu profesionalizarea cercetării istorice³. Un alt factor important a fost introducerea unui sistem modern de birocrație. Oamenii bine intenționați care doresc să-și aprofundeze originile sunt adesea dezamăgiți când li se dezvăluie faptul că, pentru Vechiul Regat (Moldova, Muntenia și Oltenia), documentele de stare civilă (certIFICATELE DE NAȘTERE, BOTEZ, CĂSĂTORIE ȘI MOARTE) au apărut odată cu Regulamentele Organice din anii 1830, sub forma registrelor parohiale scrise cu slove chirilice, înlocuite după Unirea Principatelor de certificatele emise de primării, în același timp cu adoptarea alfabetului latin. Din acest motiv, pentru cei mai mulți dintre noi, care nu avem ascendențe

boierești, anumite origini rămân pierdute definitiv în negura timpului. Cei care au strămoși în Transilvania au acces la documente mai vechi, datorită birocrăției maghiare și austriece, ca și cei cu înaintași în statele europene apusene.

Digitalizarea certificatelor de stare civilă, în cadrul unui proiect implementat de Arhivele Naționale ale României (<https://descopera.arhivelenationale.ro>)⁴, ca și cea a publicațiilor periodice românești de către Biblioteca Metropolitană București (<https://digibuc.ro>) sau mai recent Arcanum (www.arcanum.com), simplifică accesul la sursele primare, prin reducerea costurilor materiale și de timp. O muncă care putea fi realizată numai prin drumuri la biblioteci și direcțiile județene ale Arhivelor este acum la îndemâna oricui stăpânește exigențele minime ale cercetării genealogice.

Un om practic își va pune întrebarea legitimă – ce valoare au informațiile din aceste documente? Să afli numele, reperele de „statistici vitale” (*vital statistics*) și ariile geografice de viață ale unor persoane nu este, oare, prea puțin? Într-adevăr, este! Dar un demers genealogic nu se oprește până la epuizarea documentelor existente, despre care vom discuta, eventual, cu alt prilej; unii vor fi tentați, poate, și de testele de ADN, care au utilitatea lor pentru cunoașterea zestrei genetice⁵, dar nu pot substitui o cercetare care să obțină și să probeze date concrete. O istorie familială prinde viață când, dincolo de date, are o componentă narativă substanțială. Rețin că, în această privință, o sursă extrem de prețioasă, dincolo de limitele ei, dar atât de perisabilă este constituită chiar de memoria rudelor, înregistrând amintiri trăite personal sau lucruri auzite referitoare la trecutul familial⁶.

2. Cum se manipulează istoriile familiale?

Așa cum nu există – și nu poate exista – o „istorie obiectivă”, în sensul unei versiuni definitive asupra faptelor din trecut, nici istoria familială nu este un adevăr imobil. Faptele genealogice pot fi manipulate, în primul rând, **prin selectivitate**. Orice om ai cărui părinți nu sunt veri primari are opt străbunici; cu fiecare generație în urmă, numărul de strămoși crește exponențial. Când evocăm persoanele din trecutul familial, suntem tentați să ne manifestăm anumite preferințe; poate ne simțim mai apropiați de o anumită parte a familiei sau ni se pare mai interesant un ofițer de carieră decât un țăran plugar.

Prin selectivitate se poate ajunge la excese. Genealogii au construit deja un așa-numit „arbore genealogic universal”, adică cea mai mare încrengătură de înrudiri verificabile; odată ce ajungi la ea, poți verifica relația de rudenie cu oricine altceva aparține acestui arbore. Prin urmare, dacă descoperi o înrudire cu Ștefan cel Mare, poți invoca și demonstra că te înrudești cu oricare din monarhii europeni. În revers, cei care au dorit să amintească „originile românești” ale regelui Carol I al României au găsit o linie care ducea, la 19 generații distanță, la Nicolae Alexandru, fiul lui Basarab I, întemeietorul Țării Românești⁷. Faptul că unul din jumătate de milion de strămoși (2¹⁹) era un principe

valah nu schimba cu nimic realitatea că pe tronul României venise un principe german, romano-catolic, care a învățat româna ca pe o limbă străină. O compilație de detalii spectaculoase nu constituie o istorie familială veritabilă, ci un produs de propagandă lipsit de consistență.

Genealogiile mai pot fi manipulate **prin falsificare**, inconștientă sau deliberată. Boierii români și-au inventat genealogii extravagante, pentru a fi mai ușor acceptați de aristocrația europeană⁸, iar diverși farsori au pretins că se înrudesesc cu anumite personalități doar în virtutea unei coincidențe de nume. Deformările cele mai frecvente se creează, însă, la nivelul memoriei familiale, printr-o asimilare imprecisă a unor detalii. Nu este totuna dacă un străbunic era ofițer sau subofițer; dacă a luptat în Primul Război Mondial sau, încorporat, a rămas în spatele frontului; și dacă a murit eroic sau doborât de tifosul exantematic. Poveștile au o forță de atracție irezistibilă, dar mistificările ocultează realitățile trecutului nostru.

3. Suprapunerea genealogică

Limitele genealogiei, ca și alte istoriei, sunt legate foarte mult de dovezile disponibile. Deși genealogia nu poate proba acest fapt, gândirea matematică demonstrează că toți oamenii au un număr de ascendenți comuni. Pe scurt, suma exponențială a strămoșilor celor 8 miliarde de oameni care trăiesc astăzi pe Pământ depășește numărul total al oamenilor care au trăit vreodată (să spunem, 117 miliarde, conform unor estimări⁹). Între noi și cei aproximativ două milioane de oameni de Cro-Magnon care trăiau acum 60.000 de ani sunt vreo 2000 de generații (dacă le calculăm la 30 de ani), trasate printr-un număr de filiații egal cu 2^{2000} (este un număr colosal cu 603 cifre). Luând în calcul suprapunerea genealogică (*pedigree collapse*) și rezultatele cercetărilor arheologice, se discută despre cel mai recent strămoș comun (*most recent common ancestor*), care s-ar regăsi într-un arbore genealogic ipotetic al tuturor oamenilor trăitorilor astăzi pe Pământ. Evident, acest arbore complet și detaliat nu se poate realiza niciodată și, ca atare, nu există vreun european care să poată documenta ascendențe mai vechi de sfârșitul Antichității.

4. Psihogenealogia

Am fost fascinat când am citit cartea psihologului francez Anne Ancelin Schützenberger despre psihogenealogie¹⁰, în care, sistematizând experiențe clinice avute de-a lungul deceniilor, în care a aplicat o metodă originală, oferă exemple care atestă existența unei memorii transgeneraționale extrem de sofisticate, impregnată uneori cu aerul mistic al destinului și soartei. În mod cert există traume familiale de care nu suntem nici măcar conștienți.

Horia-Roman Patapievici evoca odată sentimentul de „a te fi născut datorită unor catastrofe”, conștientizând că bunicii săi paterni s-au întâlnit în condițiile create de

tragedia dezmembrării României Mari în vara anului 1940¹¹. Eu însumi datorez acestui moment întâlnirea bunicilor materni. Privind felul în care istoria mare și-a pus amprenta asupra istoriei familiei noastre, nimic nu ne obligă să credem că „altfel nu putea fi”, dar –fiindcă istoria este ireversibilă – suntem forțați să înțelegem cum oamenii din trecutul nostru biologic au fost afectați de ea.

Călătoria în arborele strămoșilor poate continua, acolo unde se opresc izvoarele, printr-un exercițiu de imaginație în care istoria speciei umane se întrepătrunde cu istoria geneticii, amintindu-ne cât de complexă este viața.

NOTE

1. Autorul adresează mulțumiri, pentru discuțiile avute, colegilor din Institutul de Genealogie și Heraldică „Sever Zotta” (<https://www.irgh.org>), căruia și eu m-am alăturat când eram elev, grație bunăvoinței istoricului Ștefan Sorin Gorovei. Institutul organizează, la Iași, Congresul de Genealogie și Heraldică, care ajuns la a XIX-a ediție în 2023; de asemenea, în fiecare lună au loc, online, ședințele de comunicări ale Comisiei Naționale de Heraldică, Genealogie și Sigilografie a Academiei Române, Filiala Iași, deschise tuturor celor interesați. ↑
2. Minteă umană este predispusă unor euristici și biasuri cognitive, evidențiate de cercetările psihobiologice. Vezi, de pildă, Daniel Kahneman, *Gândire rapidă, gândire lentă*, trad. Dan Crăciun, Editura Publica, 2012 (*Thinking, Fast and Slow*, 2011). Mulțumesc profesorului Șerban Broché pentru discuțiile privind aplicarea acestor cercetări asupra cercetării istorice, despre care am publicat două articole anterioare pe platforma Syntopic, „Cum ne depășim subiectivitățile când studiem trecutul? O introducere” (aici) și „Navigând în trecut: ajustări de metodă” (aici). ↑
3. Vezi Filip-Lucian Iorga, „Invented Genealogies, Forgotten Genealogies, Repressed Genealogies, Recovered Genealogies. A Survey About the Romanian Genealogical Knowledge”, *România Orientale*, nr. 36 (coord. Laura Marin, Adrian Tudurachi, „Filiation endeuillée: figures, styles, politiques de l’héritage dans la culture roumaine”), Roma, Sapienza Università Editrice (2023), pp. 171-189. ↑
4. Spre guvernarea digitală. Starea civilă electronică în cadrul Arhivelor Naționale ale României (eANR)”, <https://arhivelenationale.ro/site/eanr/>. ↑
5. Emma L. Shaw, Debra J. Donnelly, Gideon Boadu, Rachel Burke, Robert J. Parkes, „DNA Testing and Identities in Family History Research”, *Genealogy*, 2024, 8 (2), 75, <https://doi.org/10.3390/genealogy8020075>. ↑
6. Serviciile de cercetare genealogică în România se bazează astăzi mai ales pe rețeaua de cercetători constituită de istoricul Veaceslav Stavilă din Republica Moldova. În anul 2013 am avansat proiectul unor servicii memorialistice și de istorie familială care să includă, în primul rând, interviuri biografice cu rudele (demers pe

- care l-am început în cadrul propriei familii):
<https://www.youtube.com/watch?v=h6a4lbMox0M>. ↑
7.
<https://monarhiasalveazaromania.wordpress.com/2015/07/02/carol-i-este-un-urmas-al-l-ui-basarab-i/> ↑
8. Filip-Lucian Iorga, *Strămoși pe alese. Călătorie în imaginarul genealogic al boierimii române*, Editura Humanitas, București, 2014. ↑
9. <https://www.prb.org/articles/how-many-people-have-ever-lived-on-earth/> ↑
10. Anne Ancelin Schützenberger, *Psihogenealogia*, trad, Adriana Steriopol, Editura Trei, București, 2012. ↑
11. Horia-Roman Patapievici, „Despre rănilor nevindecate”, în *Discernământul modernizării. 7 conferințe despre situația de fapt*, Editura Humanitas, București, 2004, p. 19. ↑

Imagine: Pixabay